

Laimė ir prasmė.

Laimės, kaip ir laisvės siekimas taip pat gali įprasminti gyvenimą.

Etika, kuri laimę laiko aukščiausiu gėriu vadinama eudaimonistine. Skyriuje „Laimė“ Jūs susitiksime su pagrindiniais eudaimonistais, jėjusiais į etikos istoriją: Aristotelium, Tomu Akviniečium, utilitaristais Džeremiu Bentamu ir Džonu Stiuartu Miliu (...).

Kita vertus, šiame skyriuje Jūs rasite ir Kanto laimės sampratą, kuri neigia eudaimonizmą. Kantas pakeitė etikos siekiamybę- nuo laimės idealo nukreipė prie pareigos. Galbūt ginčijantis su Kantu galima jo laimės sampratai priešpriešinti jau šiuolaikinį eudaimonizmą- Levino gyvenimo kaip džiaugsmo (jouissance) sampratą. Jūs pastebėsite, kaip Kanto ir Levino mąstymas svarstant laimės problemą išsiskiria. Kantas neneigia laimės fenomeno kaip individo polinkių. „Visi žmonės jau savaime turi didžiulį norą būti laimingi, nes kaip tik šioje idėjoje ir susijungia visi polinkiai“, - rašo filosofas *Dorovės metafizikos pagrinduose*. Negana to, jis mano, kad užtikrinti laimę yra viena pareigų, nes nepasitenkinimas savo padėtimi galėtų virsti didžiule pagunda nesilaikyti pareigos. „Nepasitenkinimo savo padėtimi“ būseną galima priminti Nyčės įžvalgą *Ressentimentą* (vok. *Ressentiment*- priešiškus, pyktis, neapykanta). Nepatenkintieji sukyla prieš tuos, kurie sugeba būti patenkinti, ir apriboja jų gyvenimo galią. Kantas svarsto dar kaip: „nepasitenkinimas savo padėtimi“ galėtų pažeisti pamatinį žmogaus vidinio orumo šaltinį- jo gebėjimą polinkius priversti paklusti proto visagalybei. Kanto argumentas turi vidinį paradoksą: poreikiai turi būti patenkinti tam, kad protas galėtų lengviau juos valdyti. Ne laimė, o pareiga Kanto etikoje yra dorovės subjekto nepriklausomumo sąlyga.

Levinas priešingai, savo subjekto nepriklausomumo pirmine prielaida laiko jo gebėjimą išgyventi laimę kaip egzistencinę būseną. Tuo jis jaučiasi metą iššūkį ir Platono psichologijai, poreikį laikančiam kaip trūkumą, ir Kanto moralės filosofijoje susiklosčiusiam grynajam poreikiui pasyvumui.“

Kantas neteigia, kad žmogus nepajėgus patirti laimę. Jis tik teigia, kad žmogus nepajėgus jos mąstyti kaip principo. Laimės negalima išreikšti formule ar dėsniu, nes, kad ir ką apie ją sakytume, ji kaip idealas visada peržengs šios ištaros ribas. Taigi Kantas gana kritiškai vertina principų galią. Principai gali turėti poveikį tik pačiam mąstymui, iš kurio jie yra kilę. Tačiau jausminis subjekto gyvenimas daug sudėtingesnis, nesuvedamas į vieną formulę. Nuolatos kintančios gyvenimo aplinkybės tikslina ir subjekto laimės kaip idealo formulę. Nuolatos kintančios gyvenimo aplinkybės tikslina ir subjekto laimės kaip idealo įsivaizdavimą. Kantas nesidžiaugia šiuo žmogiškosios situacijos nepastovumu. Jis ją tik teigia kaip neabejotiną. Net apgailėstaudamas: „Tačiau laimės sąvoka, *deja*, tokia neapibrėžta, kad nors kiekvienas žmogus nori tapti laimingas, nė vienas tvirtai ir pats sau neprieštaraudamas negalėtų paakyti, ko jis iš tikrųjų pageidautų ir norėtų“. Laimės idėjai apibrėžti reikėtų absoliučios visumos – didžiausio mano pasitenkinimo „dabar ir bet kada ateityje“. Vidinis paties subjekto jausminio gyvenimo prieštaravimas dar nėra jo didžioji nelaimė. Nelaimė yra ateities nepatikimumas. Nes jei subjektas ir sugeba pasiekti ko troškęs, jo siekinių rezultatai

atneša jam nenumatytų padarinių. Žmogus trokšta turto, bet turtą lydi rūpesčiai, pavydas ir persekiojimai. Jei jis norėtų ilgo gyvenimo – kas galės laiduoti, kad tai nebus ilgai trunkantis vargas? – retoriškai klausia Kantas. Netgi pažinimo troškimas, jo manymu, laimės nesuteikia. Juk pažįstant tikrovę giliau gali atsiverti blogis, kuris neįgudusiai akiai nėra matomas. Netgi trokštama kūno sveikata gali neatnešti laimės, nes pasitikėjimas savo prigimties sveikumu gal pastūmės į nesaikingumą, o prasta sveikata, atvirkščiai, dažnai sulaiko nuo jo.

Bet jei pamatinis laimės nekintamumas nėra galimas, ar tai reiškia, jog iš anksto reikia sustabdyti jos paieškas numatant galutinę lūkesčių neišsipildymo galimybę? Kanto pasirinkta sakinio sandara tarsi ir siūlo tokią išlygą. Visur, kur jis kalba apie realios žemiškos laimės galimybes, sakinyse pradamas tariamąja nuosaka. Jis sako „norėtų“. Tačiau kita sakinio dalis prasideda išlyga „bet“. „Norėtų... bet...“ niekaip neskatina siekti šios laimės galimybės kaip idealo. Kantas iš tiesų neakina savo skaitytojo sukti nepatikimais atsitiktinumų keliais. Moralės filosofijoje empirinės subjekto galimybės Kanto nedomina. Jis ieško ko nors pastovaus žmoguje ir suranda protu aptinkamą moralės dėsnių – kategorinį imperatyvą. Tačiau Kantas nėra nepermaldaujamas griežtų, nenukrypstančių normų ar principų laikymosi šalininkas. Jis supranta, kad „moralės dėsnis pats savaime laimės vis dėlto nežada“, o žmogaus prigimtis visais savo polinkiais šaukiasi laimės ir jos trokšta. Jis tiesiog perkelia laimės išsipildymo idealą į anapusinį pasaulį. Knygoje *Praktinio proto kritika* filosofas tikina, kad „šią spragą (aukščiausiojo gėrio antros būtinos sudedamosios dalies nebuvimą) užpildo krikščioniškoji dorovės doktrina“. Krikščioniškoji etika numato anapusinį pasaulį, kuriame prigimtis ir dorovė galės sudaryti darną. Kantas nepalieka savo subjekto be laimės vilties. Negana to. Šią laimės viltį jis laiko būtina sudedamąja gėrio dalimi. Jis nenori atimti iš savo subjekto laimės paieškos šiame pasaulyje galimybės. Tik įspėja, kad veltui negaištų laiko, nes „palaimos, vadinamos laime, apskritai šiame pasaulyje negalima pasiekti (kiek tai mes pajėgiame)“. Bet galima pasiekti gerą savijautą. O tam reikia labai nedaug. Gerai savijautai nereikia jokių nustatytų principų: gana vien patyrimu paremtų patarimų: laikytis dietos, būti taupiam, mandagiam ir t. t.

Levinas, kitaip nei Kantas, laimę laiko pamatine šio gyvenimo egzistencine apraiška. Kita vertus, jo laimės išgyvenimo galimybės toli išeina už kuklių Kanto numatytos geros savijautos ribų. Laimės patirtis Levino filosofijoje kyla iš galimybės mąstyti, valgyti, miegoti, skaityti, dirbti, šildytis prieš saulę... Šios patirtys kaip tik ir suteikia gyvenimui vertę. Levinas keičia išeities tašką. Gyventi – tai ne riboti poreikius, o priešingai – juos išskleisti. Laimė – tai visų poreikių patenkinimas. Išskleisti poreikius reikia tam, kad patirtume kuo didesnį gyvenimo džiaugsmą kaip malonumą. „Gyvenimas – tai emocija, jausmas. Gyventi – tai mėgautis gyvenimu“, – sako Levinas. Ar tai reiškia, kad jis nepastebi skausmo, kuris, budistų ar Šopenhauerio manymu, smelkia visą žmogaus egzistenciją? Levinas tik sukeičia išeities taškus. Mes galime nusivilti gyvenimu tik todėl, kad gyvenimas nuo pat pradžių yra laimė, teigia Levinas. „Kančia – tai netikėtas laimės praradimas, tačiau neteisinga būtų sakyti, kad laimė yra skausmo nebuvimas“. Kančia priveda prie nevilties, pasak Levino, kaip tik todėl, kad ji tvirtai susijusi su būtimi ir myli būtį, prie kurios yra prirakinta. Nėra jokios galimybės išeiti iš gyvenimo. Nevilties nenutraukia ryšių su džiaugsmo idealu, daro išvadą filosofas.

Autonomijos ir nepriklausomybės vieta – mano namai. Namie galiu pasislėpti nuo blogo oro, priešų ir įkyrių žmonių. Negalima sakyti, kad žmogus, kaip teigia egzistencialistai, įmestas į pasaulį. Levino subjektas susietas su tam tikra vieta pasaulyje – jis turi namus. Namai leidžia jam susikaupti – jis gali dėmesingiau įsižiūrėti ir į užduotis, kurias siunčia pasaulis, ir į savo paties situaciją, ir į savo galimybes. Viena šių susikaupimo prielaidų, pagrindžiančių vidinį namų gyvenimą, yra Moteris. Namai turi savo vietą ir „savo paslaptį“. Jie leidžia atsiskirti nuo gamtos. Namai yra pasaulio užkariavimo, suvokimo pagrindas. Džiaugsmas, kurį teikia namai, teigia Levino subjekto nepriklausomumą. Tai jo egoizmo apsauga, jo nepriklausomybės saugos garantas. Ši nepriklausomybė leidžia pajusti, kad mano egzistavimas kyla iš mano egzistavimas kyla iš mano paties vidinės gelmės, iš mano vidujybės. Levinas teigia, kad atskira būtybė gali užsidaryti savo egoizme ir tuo įtvirtinti savąją izoliaciją. Jis gali nebaudžiamai išguiti iš savo namų svetingumo dvasią.

Levino filosofijos lyrinis subjektas juos atveria. Galiu išgyventi didžiulę laimę gebėdamas dalytis savo gyvenimu su kitais. Laimės išgyvenimą sustiprina gebėjimas gyventi dabartyje, jaustis „čia ir dabar“, vertinti gyvenimo smulkmenas, pastebėti kiekvieną gyvenimo akimirką.

Kaip to išmokti? Kaip išmokti būti? Plačiau apie tai rašoma Jūratės Baranovos knygoje *Etika: filosofija kaip praktika* (p. 96–113), taip pat Tomo Sodeikos, Jūratės Baranovos *Filosofijos vadovėlyje XI–XII klasėms* (p. 22–30, 127–136).

